

грунтів. Під його керівництвом працівники кафедри проводять багатогранну науково-дослідну роботу за науково-технічними програмами "Землеробство", "Агросистеми", "Меліорація".

За період наукової роботи к.б.н., доцентом М. Климчуком уперше в Україні створено генетичний банк, у якому зібрано більше як 350 сортів озимого й 347 ярового ріпаку та інших хрестоцвітих за походженням з Японії, Китаю, Німеччини, Франції, Голандії, США та інших. М. Климчук веде активну наукову роботу із селекції та біотехнології хрестоцвітих культур, є автором 2 сортів озимої суріпиці, 2-ярого ріпаку, 1-гірчиці білої та 1-редьки олійної. Ці сорти занесені до Державного реєстру сортів рослин України та впровадженні для вирощування в зоні Полісся й Лісостепу. За результатами наукової роботи М. Климчук опублікував понад 65 наукових праць, є автором багатьох наукових розробок із селекції та насінництва рослин має 7 авторських свідоцтв і патентів.

Серед науковців Харківщини, які започаткували наукові школи слід відмітити Ю.М. Проскудіна, який здійснив комплексне біосистематичне дослідження дикорослих злаків України, описав 19 нових злаків, створив харківську агростологічну школу. Під його керівництвом проводилося різнобічне вивчення злаків у природі. Результатом роботи стала колективна фундаментальна праця "Злаки України" (1997). Крім того Проскудін та його учні здійснили обробки злаків для ряду українських флор і визначників. У полі зору Проскудіна були також проблеми охорони флори рослинності Харківщини.

Педагогічна освіта і наука, як ніяка інша галузь культури народу, завдячують своїм успішним розвитком науковим педагогічним школам. Взаємодія різних наукових шкіл – важливе джерело їх творчості. Засновники наукових шкіл та їхні послідовники відкрили нові пласти наукового знання, чим забезпечують поступальний розвиток науки.

Використана література:

1. Видатні діячі України минулих століть: Меморіальний альманах. – Свроімідж. – 2001. – С. 98-99.
2. Зербіно Д. Наукова школа: лідер і учні (нова концепція). – Львів : Свросвіт, 2001. – 208 с.

Аннотація

Сделана попытка проанализировать проблему педагогической практики, которая выступает составной частью учебного процесса; занимает особое место в формировании профессиональных качеств будущего учителя; служит для студентов хорошей мотивацией к будущей профессиональной деятельности. Проанализированы полученные результаты исследования.

Annotation

An attempt has been made to analyse the problem of teaching practice which is an important component of the learning process; it plays an important role in forming professional skills of the future teacher; it motivates students to the future profession of a teacher. It has been analysed the results of our research.

УДК 911.375-048.93

Мозговий А. А.

КОНФЛІКТИ МІСЬКОГО РОЗВИТКУ

За своєю природою та характером функціонування місто має системний характер. У вітчизняній суспільній географії в якості загального означення системних об'єктів найчастіше використовується поняття "суспільно-територіальна система", що об'єднує виробничі, соціальні, населенські або природні елементи. При дослідженні окремих елементів суспільно-територіальної системи на перший план виступають їхні функції. Подібні утворення мають свою систематику і "конкретними типами суспільно-територіальних систем є виробничо-територіальні комплекси і системи, територіальні системи розселення, територіальні рекреаційні системи, транспортні системи регіонів, міста" [1]. Як відомо, територіальність є однією з найважливіших ознак подібних утворень. Хоча сучасні міста переважно лишаються, радше, дискретною формою територіальної організації суспільства, однак вони теж складаються з окремих територіальних частин, а також є територіальними складовими масштабніших географічних об'єктів. Елементом суспільно-територіальної системи міста притаманні такі територіальні параметри, як різний ступінь доступності, територіальна конфігурація, територіальна концентрація та ін. Вочевидь, що згадані територіальні параметри істотно впливають на розвиток конкретного міського поселення.

Таким чином, виходячи із сучасного загальнонаукового уявлення про розвиток [2], під міським розвитком ми розуміємо незворотні, спрямовані закономірні зміни суспільно-територіальної системи міста. Причому тільки одночасне наявність всіх трьох вищезгаданих властивостей може свідчити про розвиток. Так, незворотність змін характеризує функціонування міської суспільно-територіальної системи, тобто циклічну та динамічну роботу функцій міста, на нашу думку, відповідно до логіки розвитку, повинен проходити якісні щаблі від комплексу до системи. У цьому контексті, окремим напрямом є дослідження особливостей розвитку монофункціональних міст та таких, в

процесі розвитку втратили містоутворюючу функцію.

Спрямованість змін суспільно-територіальної системи міста надає розвитку міста єдності, лучить внутрішньою взаємозалежністю різноспрямовані процеси в загальну "траєкторію" міського розвитку. Напрямок змін суспільно-територіальної системи міста пов'язаний, наприклад, з такими процесами як ускладнення структури, збільшення масштабів, з'явою нових елементів і т.п. За допомогою розкриття суті спрямованості розвитку міста стає можливим простежити дві його основні тенденції – прогрес і регрес.

Закономірність змін суспільно-територіальної системи міста передбачає наявність істотного і постійно повторюваного взаємозв'язку елементів міської системи, визначальних етапів і форм процесу міського розвитку. Видається можливим виокремлення загальних і часткових, тобто універсальних та специфічних закономірностей міського розвитку. Але це предмет подальших наукових розвідок. Вважаємо, що закономірність є тією властивістю міського розвитку, що істотно відрізняє його від раптових змін катастрофічного характеру. Подібні згубні зміни можуть призвести до зникнення як окремого міста, так і культури в цілому, що вже не раз траплялося в історії людства.

Очевидно, що навіть вичерпна характеристика окремих властивостей не створить повної наукової картини міського розвитку. У сучасній науковій картині світу розвиток розуміють як різновид зв'язку, тому розвиток окремого міста можна й потрібно розглядати в якості певного зв'язку між наявними ресурсами та реалізованими можливостями. Йдеться, в першу чергу, про потенціал міського розвитку як визначальну його передумову.

Потенціал міського розвитку – це сукупність наявних можливостей використання елементів цілісної суспільно-територіальної системи населеного пункту для потреб територіального, демографічного, функціонального та соціально-економічного розвитку міста. Структура потенціалу міського розвитку може включати такі елементи: потенціал суспільно-географічного положення міста, людський потенціал міста, інфраструктурний потенціал та інформаційний потенціал міста.

Очевидно, що процес міського розвитку має свою систематику, тобто певну видову структуру. При більш ретельному розгляді цього питання, ясно проступають, принаймні, чотири види міського розвитку, а саме: територіальний розвиток, демографічний розвиток, функціональний розвиток та соціально-економічний розвиток. Прогресивний територіальний розвиток міста проявляється в територіальній експансії міської забудови і комунікацій на прилеглу місцевість. Прогресивний демографічний розвиток проявляється, наприклад, в зростанні чисельності населення міста, а також в потоках трудових міграцій до нього. Функціональний розвиток міста проявляється в перманентній трансформації його функціональної структури та розширення спектру виконуваних функцій. Нарешті, соціально-економічний розвиток знаходить свій прояв як у зростанні кількісних економічних та соціальних показників, так і в змінах якості життя містян.

Конфліктуючими сторонами в міській системі можуть виступати суб'єкти господарської діяльності, органи управління суспільної групи, окремі особистості і навіть технічні системи. У цьому випадку, конфлікт може розумітися як протидія властивостей двох або більше процесів, що претендують на встановлення визначального для них стану дійсності. Мова йде про різні види розвитку міста, тобто територіальний, демографічний, функціональний і соціально-економічний розвиток, що можуть вступати в конфліктну взаємодію між собою. Особливо важливим для міського розвитку є та обставина, що конфлікт має як деструктивні, так і конструктивні функції. При розробці теоретичних основ дослідження конфліктної взаємодії в умовах міського розвитку необхідно використовували основні суспільно-географічні принципи та теоретичний доробок суміжних наук: принцип територіальності (адже саме на території фокусуються процеси взаємодії елементів в географічному просторі), принцип комплексності (на виникнення і перебіг конфлікту впливає багато факторів, які витікають з комплексності існування компонентів регіону), принцип регіональної цілісності (географічні особливості регіону визначають і особливості перебігу тих чи інших конфліктів), принцип системності (важливо виявляти все різноманіття елементів, які входять у структуру конфлікту, зв'язки між ними, а також взаємовідносини досліджуваного конфлікту з зовнішніми щодо нього явищами), принцип розвитку (при вивченні конфліктів необхідно виявляти тенденції еволюції – поступовому, тривалому, безупинному розвитку конфлікту, що допоможе побудувати більш точний і довгостроковий прогноз можливих варіантів розвитку даного розвитку).

Використовуючи теоретичний доробок суспільної географії та суміжних наук необхідно опрацьовувати також методику та програму дослідження конфліктів міського розвитку, яка є викладом основних завдань, методологічних передумов і гіпотез, аналізу тих чи інших явищ (процесів) у конфліктній взаємодії із зазначенням правил, процедури і логічної послідовності операцій з перевірки гіпотез. Але це предмет подальших досліджень.

Отже, в результаті здійсненої короткої наукової розвідки з'ясовано, що міський розвиток може трактуватися як незворотні, спрямовані закономірні зміни суспільно-територіальної системи міста. Основними видами міського розвитку є: територіальний розвиток, демографічний розвиток, функціональний розвиток та соціально-економічний розвиток. Передбачається, що різні види міського розвитку можуть створювати не лише кумулятивний або синергетичний ефект, але і вступати в конфліктну взаємодію між собою. Конфлікти міського розвитку мають як деструктивні, так і конструктивні функції, що має бути враховано при подальшій розробці концепції сталого міського розвитку.

Використана література:

1. Паламарчук М. М., Паламарчук О. М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії / Максим Мартинович Паламарчук, Олександр Максимович Паламарчук. – К. : Знання, 1998. – 416 с.
2. Філософський енциклопедичний словник / Інститут філософії імені Г. С. Сковороди Національної академії наук України ; за заг. ред. Володимира Іларіоновича Шинкарука. – К. : Абрис, 2002. – 750 с.

Аннотація

Публикация посвящена проблеме возникновения конфликтов в процессе городского развития. Различные виды городского развития, вступая во взаимодействие, неминуемо порождают противоречия интересов за то, или иное состояние действительности городской среды. Дальнейшее деструктивное взаимодействие субъектов городского развития приводит к конфликтам.

Annotation

Urban development is a part of modern spatial transformation processes in Ukraine. Urban development has four main types: territorial, demographic, functional, and socioeconomic. Different types of urban development often have different opposite direction. This results in destructive interaction between subjects of urban space. In a crisis the contradictions of urban development exacerbated.

УДК 582.711.713: 582.734.6: 634.21: 634.472

Настека Т. М., Царенко О. М.

**ДОСЛІДЖЕННЯ БІОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ
ARMENIACA VULGARIS LAM. У ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ**

Абрикос звичайний – *A. vulgaris* Lam. в Україні культивується з давніх часів. Широка екологічна пластичність дозволяє виду зростати та розмножуватись в різноманітних умовах, що призводить до утворення безлічі морфологічно та біологічно відмінних форм, які важко піддаються обліку.

Впродовж 2003-2012рр викладачами Інституту природничо-географічної освіти та екології проводились обстеження природних угруповань лісостепової зони України. Метою обстеження було виявити та дослідити біологічні особливості адвентивних форм *A. vulgaris* в природних екосистемах, адже в подібних умовах рослини знаходяться під впливом не лише абіотичних, а і цілого спектру фітоценотичних відносин і, насамперед, алелопатичних, оскільки природне середовище має суміш різноманітних продуктів життєдіяльності сусідів [1].

Нами встановлено, що у лісостеповій зоні адвентивні абрикоси зростають окремими деревами, подекуди, невеликими групами на пагорбах та схилах, вздовж доріг, по залізничних насипах, на піщаних пляжах по берегах річок та озер, рідше, абрикос зустрічається на узліссях листяних або мішаних лісів.

Найчастіше абрикоси потрапляють у фітоценози з місць масового відпочинку населення: пляжів, парків, лісових галявин. Агентом розповсюдження виступає людина. З'їдаючи плоди, ми, зачасти, кісточки лишаємо неподалік. Інколи плоди розносять птахи, білки.

Для проростання необхідно щоб насіння потрапило, у природне заглиблення і восени прикривалися шаром опалого листя, заносились пилом, або притоптувалося. Насіння, яке зимує на відкритому ґрунті, з'їдається тваринами. Наступного року, пройшовши природну стратифікацію, кісточка успішно проростають.

Дякуючи високому ступеню самоплідності [2] молоді абрикоси цвітуть і плодоносять, зростаючи поодинокі в природних угрупованнях. Наявність самосіву вказує на високий ступінь акліматизації виду - його натуралізацію і входження до складу природної флори. Наступні репродукції "просуваються" глибше у фітоценози, освоюючи, лучні, лісові або степові угруповання.

Закладений дослід по виявленню ступеню схожості насіння показав, що схожості насіння досліджуваних форм в природних умовах коливається від – 29,3% до 47,6% (Табл. 1). В культурі застосовується 90-денна холодна стратифікація насіння, що підвищує його схожість до 76±8% (на 47-29% більше, порівняно з проростанням у фітоценозах).

Таблиця 1

Показники схожості насіння адвентивних форм абрикосів в умовах зростання у фітоценозах

Умови зростання	Виявлене насіння, шт.	Виявлені сходи, шт.	Відсоток
Береги річок	538	256	47,6
Субори	352	148	42
Судіброви	247	98	39,7
Узбіччя доріг	426	125	29,3

Встановлено, що великою мірою можливість входження абрикоса в фітоценоз залежать від умов зростання дерева [3].